

Date: 3rd May-2026

KAMERAL SOLIQ TEKSHIRUVLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SOLIQ TO‘LOVCHILAR INTIZOMINI OSHIRISH MASALALARI

Nuraliyev Samadali Tohiraliyevich

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi kameral soliq tekshiruvlarining soliq to‘lovchilar intizomini oshirishdagi ahamiyati yoritilgan. Unda kameral tekshiruv soliq nazoratining nisbatan yumshoq, masofaviy va tahliliy shakli sifatida talqin etilib, uning tadbirkorlik subyektlariga ortiqcha ma‘muriy bosim o‘tkazmasdan soliq majburiyatlarining to‘g‘ri bajarilishini ta‘minlashdagi o‘rni ochib berilgan. Shuningdek, tezisdagi hisobotlardagi tafovutlarni erta aniqlash, soliq to‘lovchilarga ixtiyoriy tuzatish imkoniyatini berish hamda kameral tekshiruv jarayonlarini yanada shaffoflashtirish bo‘yicha takliflar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: kameral soliq tekshiruvi, soliq intizomi, soliq hisobotlari, soliq nazorati, ixtiyoriy tuzatish, tadbirkorlik subyekti, soliq ma‘murchiligi.

Kirish

Davlat budjeti daromadlarining barqaror shakllanishi soliq to‘lovchilarning soliq majburiyatlarini to‘liq va o‘z vaqtida bajarishiga bevosita bog‘liq. Shu sababli soliq nazorati tizimida soliq to‘lovchilar faoliyatini muntazam tahlil qilish, hisobotlardagi xatolarni aniqlash va ularni o‘z vaqtida bartaraf etish muhim ahamiyatga ega. Biroq soliq nazoratining samaradorligi faqat tekshiruvlar sonini ko‘paytirish bilan emas, balki tekshiruvlarning maqsadli, asosli va tadbirkorlik faoliyatiga kamroq aralashuvchi shakllarini rivojlantirish bilan belgilanadi.

Kameral soliq tekshiruvi aynan shunday nazorat shakllaridan biri hisoblanadi. Uning asosiy xususiyati shundaki, tekshiruv soliq organi tomonidan soliq to‘lovchining huzuriga bormasdan, taqdim etilgan soliq hisobotlari, elektron ma‘lumotlar va mavjud axborot bazalari asosida amalga oshiriladi. Bu esa tadbirkorlik subyekti kundalik faoliyatiga bevosita aralashuvni kamaytiradi hamda soliq organlariga mavjud resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi.

Kameral soliq tekshiruvining asosiy maqsadi soliq to‘lovchi tomonidan taqdim etilgan hisobotlarda soliq qonunchiligiga zid bo‘lgan xatolar, tafovutlar yoki nomuvofiqliklarni aniqlashdan iborat. Bunda soliq organi soliq deklaratsiyalari, elektron hisobvaraqa-fakturalar, onlayn nazorat-kassa ma‘lumotlari, bank aylanmalari va boshqa ma‘lumotlarni o‘zaro taqqoslash orqali soliq bazasining to‘g‘ri shakllantirilganligini baholaydi.

An‘anaviy sayyor tekshiruvlardan farqli ravishda, kameral tekshiruv soliq to‘lovchi faoliyatini to‘xtatib qo‘ymaydi, qo‘shimcha hujjat aylanishini keskin oshirmaydi va ko‘p hollarda masofadan turib amalga oshiriladi. Shu bois ushbu nazorat shakli tadbirkorlik muhitiga nisbatan yumshoqroq ta‘sir ko‘rsatadi. Eng muhimi, kameral tekshiruv natijasida aniqlangan xatolar bo‘yicha soliq to‘lovchiga hisobotlarni ixtiyoriy ravishda aniqlashtirish imkoniyati yaratiladi.

Date: 3rd May-2026

Kameral soliq tekshiruvlari soliq intizomini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Chunki soliq to'lovchi o'z hisobotlari doimiy ravishda tahlil qilinayotganini bilgan holda, moliyaviy va soliq hujjatlarini yuritishda yanada mas'uliyatli bo'ladi. Bu jarayon soliq to'lovchini jazolashga emas, balki xatolarning oldini olishga, ularni erta bosqichda aniqlashga va ixtiyoriy tuzatish madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, kameral tekshiruvlarning samarali bo'lishi ma'lumotlar bazalarining to'liqligi, elektron tizimlarning o'zaro integratsiyasi va soliq organlari tomonidan qo'llanilayotgan tahliliy mezonlarning aniqligiga bog'liq. Agar soliq organlari foydalanayotgan axborotlar to'liq bo'lmasa yoki turli manbalardagi ma'lumotlar bir-biriga mos kelmasa, kameral tekshiruv natijalari ham yetarlicha asosli bo'lmasligi mumkin.

Amaliyotda kameral tekshiruvlar bilan bog'liq ayrim muammolar mavjud. Jumladan, soliq to'lovchilarning hammasi ham aniqlangan tafovutlarning mazmunini to'liq tushunmasligi, shaxsiy kabinet orqali yuborilgan xabarnomalarga o'z vaqtida javob bermasligi yoki elektron tizimlardan foydalanishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Ayniqsa, kichik biznes subyektlari uchun soliq hisobotlarini to'g'ri shakllantirish, elektron hisobvara-q-fakturalar bilan ishlash va soliq organlari xabarnomalariga huquqiy jihatdan asoslangan javob tayyorlash murakkab jarayon bo'lib qolmoqda.

Shu sababli kameral soliq tekshiruvlarini takomillashtirishda faqat nazorat mexanizmlarini kuchaytirish emas, balki soliq to'lovchilarga metodik yordam ko'rsatish, tushuntirish ishlarini kengaytirish va elektron xizmatlardan foydalanishni soddalashtirish zarur. Soliq organlari tomonidan yuboriladigan xabarnomalar aniq, tushunarli va asoslantirilgan bo'lishi, ularda aniqlangan tafovutning mohiyati, uni bartaraf etish tartibi hamda soliq to'lovchining huquqlari batafsil ko'rsatilishi maqsadga muvofiq.

Kameral soliq tekshiruvlarini takomillashtirish bo'yicha quyidagi yo'nalishlarni ajratib ko'rsatish mumkin:

1. soliq hisobotlari va elektron ma'lumotlar bazalari o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirish;
2. xabarnomalar mazmunini soddalashtirish va soliq to'lovchi uchun tushunarli shaklga keltirish;
3. kichik biznes subyektlari uchun kameral tekshiruv natijalariga javob berish bo'yicha amaliy qo'llanmalar ishlab chiqish;
4. aniqlangan xatolarni ixtiyoriy tuzatish muddatlari va tartibini yanada qulaylashtirish;
5. kameral tekshiruv natijalari bo'yicha soliq to'lovchi bilan muloqot madaniyatini rivojlantirish.

Mazkur chora-tadbirlar kameral tekshiruvlarni jazolovchi vositadan ko'ra, soliq intizomini shakllantiruvchi profilaktik mexanizmga aylantirish imkonini beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kameral soliq tekshiruvlari zamonaviy soliq nazoratining muhim va nisbatan samarali shakllaridan biridir. U soliq to'lovchi faoliyatiga ortiqcha aralashmasdan, soliq hisobotlaridagi xatolarni aniqlash, ularni erta bosqichda bartaraf etish va soliq majburiyatlarining to'g'ri bajarilishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Date: 3rd May-2026

Kameral tekshiruvlarning samaradorligini oshirish uchun elektron ma'lumotlar almashinuvini rivojlantirish, soliq to'lovchilarga yuboriladigan xabarnomalarni aniq va tushunarli qilish, kichik biznes subyektlariga metodik yordam ko'rsatish hamda ixtiyoriy tuzatish mexanizmlarini kengaytirish zarur.

Shu asosda aytish mumkinki, kameral soliq tekshiruvlarini takomillashtirish soliq intizomini oshirish, yashirin xatoliklarni kamaytirish, budget daromadlarini barqarorlashtirish va tadbirkorlik subyektlari bilan soliq organlari o'rtasida ishonchli munosabatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi.
2. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi materiallari.
3. Soliq ma'murchiligi va soliq nazorati bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlar.
4. Kameral soliq tekshiruvlari bo'yicha ilmiy-amaliy manbalar.
5. Soliq intizomi va tadbirkorlik muhiti bo'yicha ilmiy adabiyotlar.

